

Lietuvos mokslų akademija plečia savo veiklą

LMA yra pasirašiusi bendradarbiavimo sutartis su 24 užsienio mokslų akademijomis, keičiamasi mokslininkų vizitais, dalyvaujama bendruose renginiuose, konferencijose ir projektuose.

Šią vasarą Hamburgo mokslų akademija pakvietė bendradarbiauti Baltijos šalių mokslų akademijas ir rugsėjo 13–14 d. surengė keturšalį susitikimą, kuriame dalyvavo visų mokslų akademijų prezidentai, Hamburgo ir Lietuvos mokslų akademijų viceprezidentai, Hamburgo mokslų akademijos akademikai ir mokslinių projektų vadovai.

Hamburgo akademija susikūrė tik 2004 m., siekdama vienyti žymius Šiaurės Vokietijos mokslininkus, skatinti tarpdalykinius tyrimus ir būti akademinės bendruomenės, valdžios institucijų ir visuomenės tarpininku. Akademijos 68 tikruosius narius, 46 emeritus, 18 narių korespondentų ir 2 garbės narius jungia ne pagal disciplinas suskirstyti skyriai, bet 10 tematinių-probleminių grupių: Klimato kaitos, Kosmologijos, Energetikos ir išteklių, Mokslo istorijos, Infekcinių ligų, Nanotechnologijų, Racionalių sprendimų priėmimo, Taikos ir konfliktų sprendimo,

Iš kairės: LMA viceprezidentas akad. Zenonas Dabkevičius, Hamburgo tikslųjų ir humanitarinių mokslų akademijos narė prof. Ulrike Jekutsch, LMA prezidentas akad. Jūras Banyš, Hamburgo tikslųjų ir humanitarinių mokslų akademijos viceprezidentė prof. Anna-Margaretha Horatschek, prezidentas prof. Edwin Kreuzer, prezidento narys prof. Wilfried Buchmüller, Estijos mokslų akademijos prezidentas prof. Tarmo Soomere, Hamburgo tikslųjų ir humanitarinių mokslų akademijos projektų vykdytojas dr. Alexandre Arkhipov, Latvijos mokslų akademijos prezidentas prof. Ojars Sparitis, Hamburgo tikslųjų ir humanitarinių mokslų akademijos projektų vykdytojas Timm Lehmer, vadovas prof. Cord Jakobeit, tyrimų administratorė dr. Elke Senne, generalinė direktorė Claudia Raap. Organizatorių nuotr.

Socialinės teisėtarkos ir Žinių sklaidos. Šios grupės pagal poreikį gali kisti. Akademija priklauso aštuonių Vokietijos akademijų, įkurtų skirtingose šalies regionuose 1751–2004 m., sąjungai. Ši skėtinė organizacija jungia 1900 narių veiklą. Hamburgo akademija, finansuojama Vokietijos federalinės ir Hamburgo žemės Švietimo ir mokslo ministerijų, kitų fondų, vadovauja ilgalaikėms mokslo programoms ir jas vykdo, teikia mokslo premijas, remia jaunųjų mokslininkų veiklą, organizuoja mokslo populiarinimo renginius visuomenei, leidžia mokslo knygas ir žurnalus.

Visų keturių mokslų akademijų prezidentai Tarmas Somerė (Tarmo Soomere, Estija), Ojaras Sparytis (Ojārs Spārītis, Latvija), Jūras Banys (Lietuva) ir Edvinas Kroiceris (Edwin Kreuzer, Vokietija) pristatė savo mokslų akademijas. Akademijų veikla yra panaši, bet yra ir skirtumų, pavyzdžiui, Vakarų Europoje yra vertinamos asmenų akademijos ir abejojama dėl akademijų, administruojančių mokslo institutus.

Susirinkime buvo pristatyti trys Hamburgo akademijos kuruojami ilgalaikiai moksliniai projektai. Jie pateikti kaip pavyzdys galimam moksliniam bendradarbiavimui su Baltijos šalių mokslų akademijomis. Bandytos identifikuoti visoms šalims aktualios temos: kultūros paveldo išsaugojimas, pajūrio statyba ir architektūra, edukologija, medicina, akvakultūros, rizikų vertinimas ir prognozė, gyvybės mokslai, taikomoji fizika ir kitos. Artimiausiu metu keitinama pasirašyti Hamburgo ir Baltijos šalių mokslų

akademijų bendradarbiavimo ir mokslininkų mainų sutartis. Susirinkime sutarta, kad mokslų akademijų prezidiumai gali sudaryti sąlygas tarptautiniam bendradarbiavimui, bet bendradarbiavimo sėkmė priklausys nuo akademijų narių suinteresuotumo ir aktyvumo.

Diskusijose taip pat pabrėžta, kad akademijų uždavinys yra skatinti ir jaunųjų mokslininkų įtraukimą į mokslo visuomenę, gerinti mokslininko profesijos prestižą.

Lietuvos mokslų akademija ketina įkurti LMA Jaunąją akademiją ir spalio mėn. organizuoti narių rinkimus. Pasaulyje yra žinoma daugiau kaip 40 jaunųjų akademijų ir jaunųjų mokslininkų asociacijų, kurias jungia Pasaulio jaunoji akademija (*The Global Young Academy*), įkurta 2008 m. Pirmoji jaunoji akademija įkurta būtent Vokietijoje dar 2000 m. Vienur jaunieji akademikai yra įtraukti į mokslų skyrius, kitur veikia atskiras jaunųjų akademijos narių skyrius, lygiateisis su kitais mokslų skyriais, arba kuriamos atskiros jaunosios mokslų akademijos. Kokia struktūra geriausia, parodys ateitis. LMA Jaunosios akademijos nariai bursis į atskirą padalinį ir Mokslų akademija stengsis sudaryti kuo palankesnes sąlygas jų kūrybinei ir organizacinei veiklai. Tarptautinis ir tarpdalykinis mokslinis bendradarbiavimas, be abejonės, kels mokslininkų veiklos efektyvumą ir rezultatyvumą.

LMA prezidentas Jūras Banys
ir viceprezidentas Zenonas Dabkevičius

LMA prezidento ir prezidiumo veikla

Rugsėjo 4 d. LMA prezidentas J. Banys buvo pakviestas į Kavli premijos apdovanojimo iškilmes, kurios vyko Osle Norvegijos tikslųjų ir humanitarinių mokslų akademijoje. Akad. Virginijus Šikšnys Kavli premijos laureatu tapo už CRISPR-Cas9, arba vadinamųjų „genų žirklių“, atradimą. Premiją profesorius pasidalijo kartu su Makso Planko instituto (Vokietija) prof. Emanuele Mari Šarpentjė (Emmanuelle Mari Charpentier) ir Kalifornijos Berklio universiteto (JAV) prof. Dženifer Dudna (Jennifer Doudna). LMA prezidentas taip pat susitiko su Norvegijos tikslųjų ir humanitarinių mokslų akademijos prezidentu ir aptarė bendradarbiavimo galimybes.

Kavli premijos laureatą akad. V. Šikšnį pasveikino Lietuvos mokslo bendruomenės atstovai.

Rugsėjo 13–14 d. LMA prezidentas J. Banys ir viceprezidentas Z. Dabkevičius lankėsi Hamburgo humanitarinių ir tikslųjų mokslų akademijoje. Rugsėjo 21 d. akad. J. Banys vyko į komandiruotę į Užgorodą (Ukraina). Balandžio 13 d. LMA prezidentas Jūras Banys buvo išrinktas Užgorodo nacionalinio universiteto garbės daktaru, o rugsėjo 21 d. įvyko iškilmingas tarybos posėdis, kuriame akademikui buvo įteiktos garbės daktaro regalias.

Rugsėjo 26 d. prezidentas susitiko su Lietuvos–Japonijos gyvybės mokslų simpoziumo organizatoriais

Iš kairės: VU Gyvybės mokslų centro direktorius prof. Gintaras Valinčius, akad. Saulius Klimašauskas, Kavli premijos laureatas akad. Virginijus Šikšnys, LMA prezidentas Jūras Banys. Organizatorių nuotr.

Iš kairės: Užgorodo nacionalinio universiteto profesorius Yulianas Vysochanskis, universiteto rektorius prof. Volodymyras Smolanka, su garbės daktaro regalijomis – Lietuvos mokslų akademijos prezidentas akad. Jūras Banys, universiteto prorektorius prof. Ihoris Studenyakas. Organizatorių nuotr.

ir Japonijos mokslo skatinimo organizacijos (JSPS) atstovais. Lietuvos–Japonijos tyrėjų simpoziumą surengė Lietuvos mokslo taryba, JSPS Stokholmo biuras padedant Lietuvos Respublikos ambasadai Japonijoje.

Rugpjūčio 28 d. LMA prezidiumo posėdyje viceprezidentas Z. Dabkevičius informavo, kad Akademijos

nariams buvo išsiųstas LMA Jaunosios akademijos (LMAJA) nuostatų projektas. Darbo grupė – LMA prezidentas J. Banys, viceprezidentas Z. Dabkevičius, Organizacinio skyriaus vadovas dr. Andrius Bernotas – apibendrino akademikų Eugenijaus Butkaus, Rūtos Dubakienės, Rimanto Jankausko, Alfo Pliūros, Gintauto Tamulaičio, Gedimino Valkiūno pateiktas

Iš kairės: Osakos universiteto profesorius emeritas, Japonijos mokslo skatinimo organizacijos (angl. *Japan Society for the Promotion of Science*, JSPS) Stokholmo biuro direktorius Tadaharu Tsumoto, JSPS Stokholmo biuro direktoriaus pavaduotojas Takao Yoshihara, Hirošimos universiteto administratorius, JSPS Stokholmo biuro tarptautinių programų kuratorius Tatsuya Ishida, Lietuvos mokslų akademijos prezidentas Jūras Banys, Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas Valdemaras Razumas

pastabas ir siūlymus. LMA prezidiumo nariai pritarė LMAJA nuostatų projektui ir nutarė teikti jį svarstyti ir tvirtinti LMA narių visuotiniam susirinkimui 2018 m. rugsėjo 24 d., taip pat jame numatyta įteikti pažymėjimus LMA jaunųjų mokslininkų stipendijų konkurso nugalėtojams bei patvirtinti laisvas LMA tikrųjų narių vietas ir specialybes, aptarti Lietuvos Respublikos technologijų ir inovacijų įstatymo įgyvendinimo problemas. Posėdyje buvo patvirtinti LMA jaunųjų mokslininkų stipendijų konkurso rezultatai, mokslų skyrių pirmininkai pateikė informaciją dėl laisvų LMA tikrųjų narių vietų ir specialybių, buvo paskirtas atstovas į Lietuvos mokslo tarybos valdybą.

Rugsėjo 18 d. LMA prezidiumo posėdyje buvo išklausa LMA prezidento J. Banio ir viceprezidento Z. Dabkevičiaus komandiruotės į Hamburgo

humanitarinių ir tikslųjų mokslų akademiją ataskaita, pritarta LMA mokslų skyrių siūlymams dėl LMA tikrųjų narių vietų pagal specialybes, išklausa informacija apie periodinių mokslo leidinių ekspertų darbą, patvirtinta Meilės Lukšienės premijos vertinimo komisija. Akad. Z. Dabkevičiaus iniciatyva nutarta parengti ir LMA svetainėje paskelbti informaciją apie šviesaus atminimo LMA narius.

Rugsėjo 27 d. prezidiumo posėdyje viceprezidentas Z. Dabkevičius parengė ir pristatė LMAJA narių rinkimų reglamento projektą, paraiškos formą ir skelbimą. Priimtas nutarimas tvirtinti dokumentus ir artimiausiu metu skelbti LMAJA narių rinkimus.

Parengė LMA vyriaus. referentė
Lyda Milošienė

LMA narių visuotinis susirinkimas

Rugsėjo 24 d. įvyko Lietuvos mokslų akademijos narių visuotinis susirinkimas. Renginio pradžioje tylos minute buvo pagerbti neseniai mirę LMA nariai: žymus sodo augalų selekcininkas, užsienio narys profesorius Viktoras Trajkovskis (Viktor Trajkovski), žymus Lietuvos fizikas, vienas pirmųjų

puslaidininkų fizikos specialistų, talentingas šios mokslo šakos organizatorius, prof. habil. dr. Algirdas Šileika, ilgametis KTU Cheminės technologijos fakulteto profesorius Vitalijus Janickis ir vienas iš Lietuvos vadybos mokslų pradininkų, prof. habil. dr. Povilas Zakarevičius.

Teodoro Grotuso medalis už nuopelnus mokslui ir kultūrai įteikiamas akad. Algimantui Grigeliui. Iš kairės: akad. Algimantas Grigelis, LMA Teodoro Grotuso fondo valdybos pirmininkas akad. Aivaras Kareiva, LMA prezidentas J. Banys, ūkio ministras Virginijus Sinkevičius

Po to LMA prezidiumas ir mokslų skyrių nariai pasveikino akademikus: Vytautą Martinką – 75 metų, Saulių Klimašauską ir Rimantą Jankauską – 60, Praną Kūrį 80 metų jubiliejų proga. Kavli premijos gavimo proga pasveikintas akad. Virginijus Šikšnys. LMA prezidentas J. Banys kartu su LMA Teodoro Grotuso fondo valdybos pirmininku akad. Aivaru Kareiva už nuopelnus mokslui ir kultūrai akademikui Algimantui Grigeliui įteikė Teodoro Grotuso medalį.

LMA prezidentas J. Banys kartu su viceprezidentu Z. Dabkevičiumi ir Ūkio ministru Virginijumi Sinkevičiumi įteikė pažymėjimus LMA jaunųjų mokslininkų stipendijų konkurso nugalėtojams. 2018–2019 m. stipendijos skirtos penkiolikai mokslų daktarų: Lijanai Birškytei-Klimienei, Giedrei Dzemydaitei, Mindaugui Klovui (humanitarinių ir socialinių mokslų srityse), Ritai Armonienei, Aldonai Balčiūnaitei, Dariui Kazlauskui, Vitai Lėlei, Dianai Marčiulynienei, Linui Minkevičiui, Urtei Neniškytei, Dariui Ploniui, Eglei Preikšaitienei, Evaldui Stankevičiui, Daivai Tavgenienei, Aurimui Vyšniauskui (fizinio, biomedicinos, technologijos ir žemės ūkio mokslų srityse).

Vėliau prasidėjo diskusijos dėl Lietuvos Respublikos technologijų ir inovacijų įstatymo, kurias moderavo J. Banys. Kalbėjo ūkio ministras V. Sinkevičius, LMA tikrasis narys Gintautas Tamulaitis, ūkio viceministras Gintaras Vilda. Susirinkusiems kilo nemažai klausimų dėl įstatymo nuostatų ir jo įgyvendinimo eigos, todėl buvo nuspręsta, kad prie šios temos dar teks sugrįžti. Viceministras G. Vilda pakvietė Mokslų akademiją ir akademikus bendradarbiauti, teikti siūlymų dėl įstatymo tobulinimo ir nuostatų įgyvendinimo bei dalyvauti Ūkio ir Švietimo ir mokslo ministerijų sudaromose darbo grupėse.

Kitas darbotvarkės klausimas buvo dėl LMA Jaunosios akademijos kūrimo. Akad. Z. Dabkevičius pristatė susirinkusiems LMA Jaunosios akademijos nuostatus, kurie buvo patvirtinti bendru sutarimu. LMA prezidentas J. Banys pateikė LMA prezidiumo patvirtintą nutarimą dėl LMA tikrųjų narių laisvų vietų ir specialybių, į kurias bus skelbiamas konkursas. Jis taip pat priimtas bendru sutarimu.

Parengė dr. Rolandas Maskoliūnas,
LMA vyr. specialistas ryšiams su visuomene

renginiai – konferencijos – akademiniai skaitymai

Kaip kinta pasaulio kalbų tarmės

Liepos 23–27 d. Lietuvių kalbos institute ir VU Filologijos fakultete įvyko IX tarptautinis dialektologijos ir geolingvistikos kongresas, pirmą kartą skirtas tik dialektologijos ir geolingvistikos sritims – sparčiai

kintančių įvairių pasaulio kalbų tarmių tyrimams ir problematikai.

Dalyvių ir klausytojų sulaukta iš 28 pasaulio šalių, taip pat mokslininkų iš Lietuvos mokslo bei tyrimų

Kongreso dalyviai. Lietuvių kalbos instituto nuotr.

institucijų. Dešimtyje kongreso sekcijų perskaityti 84 pranešimai. Gausiausioje kaupiamosios ir interpretacinės metodologijos klausimus dialektologijoje gvildenusioje sekcijoje daugiausia dėmesio skirta itin aktualiems šių dienų tarmių tyrimams, vykdomiems pasitelkus modernias kompiuterines programas. Atskiroje sekcijoje analizuotos ispanų, baskų, slovākų, olandų, austrų, japonų, kinų, latvių ir lietuvių kalbų patarmės, atskaitos tašku pasirinkus erdvės arba laiko dimensijas. Tarpkalbinei dialektologijai skirtose sekcijose aptarti skolinių, dialektų kontaktų, sociokultūrinių tinklų ir kiti aktualūs tarmėtyros klausimai. Diskusijų sulaukė ir perceptyviosios dialektologijos kiekybines ir kokybines perspektyvas analizavę pranešimai. Kongrese atskiros sekcijos skirtos pastaraisiais metais itin aktualiems dialektų vertės ir savivertės bei tarminio kūrybiškumo ir raštingumo XXI a. aspektams. Greta novatoriškus ir tarpdalykinius tyrimus reprezentavusių pranešimų kongrese susidomėjimo sulaukė ir teorinei dialektologijai (tarmės (de)konstrukcijai ir (de)konceptualizacijai) skirta sekcija. Atskiroje sekcijoje plačiai aptarti tarminiai šaltiniai: lietuvių, estų, japonų, nyderlandų, ispanų, kroatų, rumunų tarmių žodynai, atlasai, korpusai. Kolegos iš Nyderlandų ir Japonijos inicijavo sekciją, supažindinusią dalyvius su nyderlandų ir japonų dialektologijos mokyklų sąsajomis.

Galimybė vienoje vietoje konstruktyviai dirbti skirtingų kartų ir šalių dialektologijos bei geolingvistikos sričių mokslininkams, besidomintiems įvairiais tarmėtyros aspektais, suteikė tyrėjams puikią progą pasidalyti moksline patirtimi, pagilinti specifinės tarmėtyros žinias, apsieikti skirtingais tarmių tyrimams taikomais metodais, susipažinti su naujausiais ir aktualiausiais pasaulio dialektologų ir geolingvistų tyrimais.

Šis kongresas ypač pasitarnavo dialektologijos ir geolingvistikos tyrimų plėtrai ir sklaidai Lietuvos bei tarptautinėje akademinėje bendruomenėje. Lietuvos tyrėjai mokslininkų auditorijai pristatė daugialypius lietuvių kalbos tarmių tyrimus. Lietuvos tarmėtyros specialistų taikomi metodai ir atliekami tyrimai puikiai įsilieja į tarptautinį kontekstą, yra aktualūs ir novatoriški (tarptautinės transkripcijos (angl. IPA) pritaikymas lietuvių kalbos tarmių tekstams užrašyti, dialektometrijos metodo taikymas kiekybiniams tarmių tyrimams, perceptyvioji dialektologija ir kt.).

Kongresą organizavo Lietuvių kalbos institutas, Vilniaus ir Šiaulių universitetai bei Lietuvos mokslų akademija, o jo moksliniam komitetui vadovavo akad. Grasilda Blažienė.

Dr. Daiva Kardelytė-Grinevičienė,
Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro
jaunesnioji mokslo darbuotoja

Tarptautinė konferencija-mokykla

Rugpjūčio 27–31 d. Palangoje įvyko 20-oji tarptautinė konferencija-mokykla „Pažangios medžiagos ir technologijos“, kurią organizavo Kauno technologijos universiteto Medžiagų mokslo institutas kartu su Kauno mokslo ir technologijų parku, Lietuvos medžiagų tyrinėtojų asociacija, Vilniaus, Latvijos, Rygos technikos, Tartu universitetais, Fizinių ir technologijos mokslų centru.

Paskaitas skaitė specialistai iš viso pasaulio. Tarp aptartų temų buvo nagrinėtos: trintis atominiame mastelyje, korozija ir apsauga nuo jos, elektrolitinė oksidacija, funkciniai nanokompozitai, helio jonų mikroskopija, lantano manganitai, optinės dangos, organiniai šviesos diodai, saulės energijos prietaisai, ultrasparčioji plazmonika, Rentgeno spindulių tomografija.

Studentai savo darbus pristatė plakatų sesijoje ir dalyvavo geriausių studentinių pranešimų konkurse. Tarptautinė komisija išrinko septynis geriausius pristatymus. Vienas dalyvis buvo apdovanotas „publikos prizu“. Iš viso konferencijoje-mokykloje dalyvavo 135 tyrėjai iš šešiolikos šalių.

„Malonu, kad ši jubiliejinė konferencija išliko populiari ir pritraukė gausų jaunųjų mokslininkų būrį. Per pastaruosius du dešimtmečius ji tapo žinoma mokslo pasaulyje. Esu dėkingas kolegoms iš kitų universitetų ir mokslo centrų, prisidėjusių prie sėkmingo konferencijos organizavimo“, – kalbėjo konferencijos-mokyklos programinio ir organizacinio komiteto pirmininkas akad. Sigitas Tamulevičius.

Akad. Sigitas Tamulevičius,
dokt. Aušrinė Jurkevičiūtė

Europos akademijos – Halėje

Vokietijoje, Halės mieste šių metų rugsėjo 10–12 d. Europos mokslų akademijų atstovai susirinko aptarti visuomenės tvarios plėtros tikslų, kuriuos suformulavo ir išklė Jungtinės Tautos. Susitikime dalyvavo ES šalių, Norvegijos ir Šveicarijos mokslų akademijų, penkių jaunųjų akademijų, taip pat Jungtinių Tautų, Europos Komisijos, JAV nacionalinės mokslų, inžinerijos ir medicinos akademijos atstovai, kitų organizacijų kviestiniai svečiai. Tarpakademinės partnerystės (IAP) organizacija ir Europos akademijų patariamoji mokslo taryba (EASAC) regioninį seminarą surengė seniausioje Vokietijos nacionalinėje mokslų akademijoje – Leopoldinoje, įsteigtoje dar 1652 metais.

Vieningai sutarta, kad Jungtinių Tautų nubrėžti 17 tvarios plėtros tikslų turi būti labai gerai žinomi visuomenei. Tarp jų gyvenimas be skurdo ir be bado, gera sveikata, kokybiškas išsilavinimas, lyčių lygybė, švarūs vandenys, įperkama ir „švari“ energija, ekonomikos augimas, taika ir kiti.

Mūsųose tvari plėtra dažniausiai verčiama kaip darni plėtra, o tai nėra tas pats. Darnos aspektas kur kas švelniau nusako situaciją pasaulyje nei tvarumo aspektas. Pastarasis labiau nurodo į galimas kritines situacijas, kurių nereikia nei slėpti, nei dangstyti. Už

tvarios plėtros tikslų įgyvendinimą atsakingos šalių vyriausybės, tačiau joms reikia visuomenės ir ypač mokslininkų paramos. Kaip akademijos gali padėti įgyvendinti anksčiau minėtus Jungtinių Tautų iškeltojus tikslus?

Prof. Enrikas Džovaninis (Enrico Giovannini), buvęs vienos iš Italijos vyriausybių ministrų, pastebėjo, kad akademijų ir vyriausybių dialoge labai svarbus akademijų daugiadiscipliniškumas. Šiuo požiūriu joks kitas vyriausybės pasitelkiamas ekspertas negali prilygti akademijai. Atsižvelgdamos į Jungtinių Tautų keliamų tikslų svarbą, kai kurios šalys yra netgi numačiusios tvarios plėtros nuostatas įtraukti į savąsias konstitucijas. Tvarios plėtros tikslus nacionalinės mokslų akademijos taip pat galėtų laikyti vienais svarbiausių savo veikloje. Tais klausimais reiktų

Leopoldinos
akademijos emblema

Septyniolika Jungtinių Tautų tvarios plėtros tikslų

nuolat teikti ataskaitas politikams. Pastariesiems pravartu būtų rengti tvarios plėtros klausimais netgi mokymus. Problemiška yra tai, kad mokslų

akademijas visuomenė neretai suvokia kaip elitą, deja, ne pačia geriausia prasme, o kaip tą, kurio tradiciškai nepalaiko, netgi kovoja su juo. Tokiais atvejais visuomenė, kai jos atstovai neremia mokslu pagrįstų idėjų, iš esmės kovoja prieš tiesą apie tai net nesusimąstydami (argi ne taip atsitiko ir Lietuvoje dėl skalūninių dujų paieškos ir gavybos?) – apie tai taip pat reiktų viešai kalbėti.

Nemažas mokslui iššūkis – ateities procesų prognozės. Tvarumo prasme pasaulis daugelyje sričių pasiekė ribas, kai prasideda kokybiniai pakitimai, netiesiniai vyksmai, o prognozuojama daugiau ar mažiau tiesiškai ekstrapoliuojant praeitį. Tvarumo prasme ekonomika bando sekti ekologiją, jos tvarumo principais, o sociologijos sfera – dar ne. Akademijų atstovų susitikimo Halėje dienomis Europos Komisijos pirmininkas Žanas Klodas Junkeris (Jean-Claude Juncker) pateikė visuomenei savo metinį pranešimą. Apžvelgdamas jį, prof. E. Džiovaninis atkreipė dėmesį į daugelį pastebėtų iššūkių būtent tvariai plėtrai.

Verta paminėjimo diskusijas apibendrinanti EASAC prezidento prof. Tjeri Kurvuazjė (Thierry Courvoisier) mintis, kad, griežtai sakant, kas yra „tvari plėtra“ gerai nežinome, tačiau kas būtų „netvari plėtra“ – visiems aišku. Tad reikalinga visuotinė santalka, kad netvarumų laiku būtų išvengta, ir čia – platūs barai mokslų akademijų veiklai.

Akad. Vincas Būda

Mokslo suvilioti: jubiliejinis mokslo festivalis „Erdvėlaivis Žemė“

Penkioliktą rudenį iš eilės, rugsėjo 12–21 d. mokslo ir technologijų mėgėjai visoje Lietuvoje buvo pakviesti į susitikimus su Lietuvos ir užsienio mokslininkais, inovatoriais, verslininkais didžiausiame šalies mokslo populiarinimo renginyje.

„Pasaulį kuria ir keičia naujos idėjos, inovacijos. Dauguma jų gimsta mokslo pasaulyje. Festivalis yra tikra mokslo šventė, kurioje dalyvauja mokslo ir studijų institucijos, mokslininkai, studentai, mokiniai ir visi besidomintys mokslo naujienomis. Tai išskirtinė proga iš arti susipažinti su mokslo pasauliu, naujausiais įvairių sričių mokslo atradimais ir patiems išbandyti tyrėjo darbą moderniose laboratorijose.

Džiaugiuosi, kad „Erdvėlaivis Žemė“ jau penkioliktą kartą sėkmingai keliaus po Lietuvą, atverdamas jaunimui įdomiausias mokslo erdves“, – sako viena festivalio globėjų, švietimo ir mokslo ministrė Jurgita Petrauskienė.

Festivalio programa siekė parodyti pasaulio mokslo ir visuomenės aktualijas, supažindinti su svarbiausiomis medicinos, robotikos, informacinių technologijų ar socialinių mokslų tendencijomis. Lietuvos mokslų akademijoje buvo organizuotas seminaras „Mokslo komunikacija melagingų žinių epochoje“. Lietuvos mokslo premijos laureatas akad. Leonas Valiūnas kalbėjo apie mokslininkų mėginimus suprasti

Rugsėjo 13 d. akad. Leonas Valkūnas skaitė paskaitą „Fotosintezė fiziko akimis“ iš ciklo „Lietuvos mokslo premijos laureatai – visuomenei“

fotosintezę ir sukurti dirbtinį procesą, kuris visiems laikams išspręstų energijos deficito problemą. LMA Vrublevskių biblioteka kvietė į neįprastą parodą, skirtą Bonos Sforcos ir Žygimanto Senojo vedybų 500 metų jubiliejui. Apie Jogailaičių vedybas ir dinastines santuokas vėlyvųjų Viduramžių Europoje pasakojo istorikas akad. Rimvydas Petrauskas.

Mokslo festivalyje moksleiviai susipažino su mokslo ir technologijų taikymais versle. Pasitikrino savo verslumo gebėjimus, aplankė įvairias aukštųjų technologijų kompanijas, verslo įmones, sužinojo apie perspektyvias profesijas ir kokių reikia kompetencijų norint realizuoti savo svajones. Siekiant šių tikslų Mokslų akademijoje kartu su Ugdymo plėtotės centru įvyko seminaras „Dirbtinė intuicija:

kokių kompetencijų reikės dirbtinio intelekto ir robotizacijos eroje“. Seminare, kuriame dalyvavo ir VšĮ „Panevėžio mokslo ir technologijų parkas“ atstovai, buvo kalbama apie esmines giliojo mokymosi (deep learning) metodų bei algoritmų kūrimo tendencijas pasaulyje ir Europoje, apie Lietuvos pažangą robotikos, dirbtinio intelekto taikymo srityse.

Mokslo festivalis „Erdvėlaivis Žemė“ – vieta, kurioje lengva įsitikinti, kaip teorija virsta praktika. Kaip mokslo išradimai ir originalios idėjos tampa naudingais produktais, o mokslo ir verslo sąjunga spartina visuomenės pažangą.

Dr. Rolandas Maskoliūnas,

LMA vyr. specialistas ryšiams su visuomene

Adolfo Jucio skaitymuose

LMA prezidentas Jūras Banys įteikia A. Jucio medalį 2017 m. A. Jucio premijos laureatui dr. Juliui Ruseckui, dešinėje – bendraautoris prof. Bronislovas Kaulakys

Rugsėjo 12 d. įvyko šiuolaikinės teorinės fizikos Lietuvoje pradininko Adolfo Jucio 38-ieji akademiniai skaitymai. Tai buvo neeiliniai, tarsi keliamieji, skaitymai. Juk kas ketveri metai yra skiriama LMA A. Jucio premija už teorinės fizikos darbus. Šiemet ši premija buvo įteikta dviem Vilniaus universiteto Teorinės fizikos ir astronomijos instituto fizikams teoretikams prof. habil. dr. Bronislovui Kaulakiui ir dr. Juliui Ruseckui už darbų ciklą „Atominių ir sudėtingų sistemų spektroskopija ir stochastiniai reiškiniai“. Pagal tradiciją laureatai skaito pranešimus, be to, jie apdovanojami A. Jucio medaliu. Medalis buvo sukurtas 100-ųjų akad. A. Jucio gimimo metinių proga. Iki šiol jį yra gavę aštuoni premijos laureatai.

Nuo 2016 m. skaitymai persikėlė iš Mokslų akademijos į Saulėtekį, kur susibūrę dauguma Vilniaus fizikų, mokslininkų ir studentų. Į šį renginį susirinko ne tik vyresni fizikai, bet ir jaunimas. Skaitymuose dalyvavo LMA prezidentas Jūras Banys ir įteikė 2017 m. Adolfo Jucio premijos laureatams jo vardo medalius.

Prof. habil. dr. Bronislovas Kaulakys perskaitė pranešimą „Spektroskopija: nuo Rydbergo atomų iki $1/f$ triukšmo“. Jeigu B. Kaulakys būtų siekęs pranešimo pavadinime įvardyti visas teorinės fizikos kryptis, kurias yra plėtojęs, ir gautus rezultatus pateikęs premijuotame darbų cikle, pavadinimas būtų buvęs gerokai ilgesnis. Juk jam, kaip talentingam teoretikui, būdingas platus sprendžiamų problemų ratas. B. Kaulakys geba sukurti efektyvius modelius, atspindinčius pagrindines nagrinėjamo reiškinio savybes, ir gauti analizines formules, plačiai naudojamas eksperimentiniams rezultatams interpretuoti. Jis įnešė svarų indėlį į Rydbergo atomų (turinčių vieną aukštai sužadintą elektroną) savybių tyrimus, sukūrė jų lygmenų išplitimo teoriją (Kaulakio smūgių teoriją), gavo ir kitų jų dinamiką apibūdinančių charakteristikų išraiškas. Kitas jo ilgalaikio domėjimosi objektas – kvantinių matavimų teorija.

Dr. Julius Ruseckas – vienas ryškiausių vidurinėsios fizikų kartos teoretikų, šiemet šventęs savo

keturiasdešimtmetį. Jo mokslų daktaro disertacija, apginta 2006 m., pripažinta geriausia tų metų fizinių, biomedicinos ir technologijos mokslų daktaro disertacija. J. Ruseckas savo pranešime „Labai šaltos dujos, lėta šviesa ir Rydbergo atomai“ akcentavo teorinius metodus ir jais gautus rezultatus. J. Rusecko pagrindinė tyrimų kryptis – kvantinės sistemos, kurių savybės atskleidžia naujus, subtilius kvantinius reiškinius. Viena tokių sistemų – beveik iki absoliučio nulinio

atšaldytos dujos. Buvo pasiūlytas būdas, kaip tokiose dujose, jas veikiant lazerių pluoštais, sukurti dirbtinį magnetinį lauką. J. Ruseckas sėkmingai įsitraukė ir į kvantinių matavimų teorijos plėtojimą, į Rydbergo atomų tyrimus. Apie jo darbų pripažinimą liudija straipsniai prestižiniuose „Physical Review Letters“ ir „Nature Communications“ žurnaluose, skelbiančiuose svarbiausius fizikos rezultatus.

Akad. Romualdas Karazija

Sveikatos ugdymo aktualijos mokykloms

Rugsėjo 14 d. LMA Biologijos, medicinos ir geomokslų skyrius, Vilniaus universiteto Medicinos fakultetas (VU MF) ir Švietimo ir mokslo ministerijos Ugdymo plėtotės centras surengė konferenciją „Sveikatos ugdymo aktualijos: mokslininkai – mokykloms“, skirtą naujovėmis besidomintiems mokytojams, mokyklų vadovams, savivaldybių administracijų švietimo padalinių, Visuomenės sveikatos biuro atstovams. Konferenciją pradėjo ir dalyvius pasveikino švietimo ir mokslo ministrė Jurgita Petrauskienė, sveikatos apsaugos ministras prof. dr. Aurelijus Veryga.

VU MF prof. dr. Natalja Fatkulina pranešime „Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei pasirengimo šeimai bendrosios programos turinys ir įgyvendinimo galimybės“ priminė šios programos esminius taikinius, pateikė naujausių mokslinių tyrimų, kuriais vertintos sveikatos ir lytiškumo ugdymo programos, apžvalgą. VU MF Žmogaus ir medicininės genetikos katedros Biomedicinos mokslų instituto prof. dr. Algirdas Utkus pranešime „Aplinkos veiksnių įtaka žmogaus embrionui ir vaisiui“ pateikė daug įvairių žmogaus sveikatos būklę lemiančių veiksnių, aptarė moksliniais tyrimais pagrįstą jų įtaką žmogaus embrionui ir vaisiui, pateikė sąsajas su sveikata. Prof. dr. Arūnas Emeljanovas iš Lietuvos sporto universiteto pranešime „Mokinių su sveikata susijęs fizinis pajėgumas“ pabrėžė, kad darnaus vaiko augimo ir raidos procese fizinis pajėgumas atlieka esminį vaidmenį. Remdamasis atliktu Lietuvos mokinių tyrimu, jis teigė, kad pagal daugelį aspektų fizinis pajėgumas nuosekliai prastėja, nurodė, kad rezultatai gali būti siejami su vis didėjančia populiacijos lėtinių ligų rizika ir blogėjančia gyvenimo kokybe. Tai kelia grėsmę žmonių gerovei ir gali tapti rimta finansine

Švietimo ir mokslo ministrė Jurgita Petrauskienė ir sveikatos apsaugos ministras Aurelijus Veryga

našta valstybei ir visuomenei. VU MF Sveikatos mokslų instituto Visuomenės sveikatos katedros prof. dr. Rimantas Stukas pranešimu „Mityba ir mitybos įpročiai: mitai ir mokslu grįsta realybė“ pristatė esamus sveikos mitybos įpročius ir juos lemiančius veiksnius bei pabrėžė, kad labai svarbu mokykloje akcentuoti sveikatos raštingumą.

Pranešimą „Šeimos sveikata ir susiję veiksniai“, parengtą VU MF prof. dr. Vytauto Kasiulevičiaus, konferencijos dalyviams perskaitė jo kolegė Rima Kavalnienė. Jame teigiama, kad šeimos samprata apima sveikatos komponentus, vyro, žmonos, vaikų ir kitų galimų šeimos narių socialinius-psichologinius

santykius, taip pat ir kompleksinį požiūrį į vaiko savirealizaciją šeimoje.

Akušerė-ginekologė, VU MF prof. dr. Žana Bumbulienė pranešime „Lytiškumo ugdymas“ teigė, kad lytiškumo ugdymas – esminė pasirengimo šeimai grandis. Remdamasi praktika, ji pagrindė, kad turima informacija formuoja paauglių požiūrį, įsitikinimus ir vertybes apie lytiškumą, lytinę identitetą, santykius ir intymumą, leidžia suprasti savo seksualumą, būti atsakingam už savo ir kitų žmonių lytinę sveikatą bei gerovę. Prof. dr. Sigita Lesinskienė, VU MF Klinikinės medicinos instituto Psichiatrijos klinikos vadovė, pranešime „Psichinė sveikata ir susiję veiksniai“ aptarė žmonių psichikos būklę lemiančius biopsichosocialinius veiksnius ir pabrėžė, kad labai svarbi ankstyvoji emocinė patirtis vaikystėje, raidos ypatumai kiekvienu brandos tarpsniu, tinkama

kompleksinė pagalba. Konferenciją užbaigė dr. Daiva Šukytė, Tarptautinės socialinio ir emocinio ugdymo programos LIONS QUEST vyr. instruktorė, Socialinio ir emocinio ugdymo instituto direktorė, pranešimu „Socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymas mokykloje“. Ji nurodė, kad asmens socialiniai ir emociniai įgūdžiai – psichikos sveikatos dalis, kad savęs pažinimas, emocijų, poreikių identifikavimas, savitvarda ir asmeninė vadyba, empatiškumas ir tarpusavio santykių kūrimas, pagalbos prašymas ir jos suteikimas bei atsakingas sprendimų priėmimas – svarbūs ir reikalingi gebėjimai žmogaus gyvenimo sėkmei.

Akad. Vytautas Basys,

Šarūnas Gerulaitis,

Švietimo ir mokslo ministerijos Ugdymo plėtotės centro Socialinių mokslų, dorinio ugdymo ir kūno kultūros poskyrio vedėjas

Inovacijų plėtra gyvulininkystėje

Konferencijos dalyviai. Organizatorių nuotr.

Rugsėjo 25 d. Lietuvos sveikatos mokslų universiteto (LSMU) Gyvulininkystės institutas kartu su LMA Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriumi (ŽŪMMS) organizavo tarptautinę mokslinę konferenciją „Mokslo ir verslo bendradarbiavimo galimybės – sėkmės garantas inovacijų plėtrai gyvulininkystėje“. Konferencijoje dalyvavo mokslininkai, verslininkai, ūkininkai, konsultantai iš Olandijos, Lenkijos, Čekijos, Bulgarijos ir Lietuvos. Pranešėjai kalbėjo apie verslo ir mokslo bendradarbiavimą vykdant įvairius mokslinius bei

mokslo sklaidos projektus, pabrėžė jų svarbą ūkininkų kompetencijos kėlimui bei pasirengimui diegti inovatyvias technologijas.

Abele Kuipersas (Abele Kuipers) iš Vageningeno universiteto ir tyrimo centro (Olandija) pristatė naujausias technologijas, taikomas pieninės galvijininkystės ūkiuose Olandijoje, ir praktiką mažinant aplinkos taršą. Susidomėjimą sukėlė ir kito svečio iš Olandijos Vimo Zalminko (Wim Zaalmink) pranešimas apie inovatyvius sprendimus gyvulininkystėje.

Kšyštofas Palečnas (Krzysztof Paleczny) iš Lenkijos nacionalinio gyvulininkystės instituto supažindino su gyvulininkystės mokslinių tyrimų prioritetais jų šalyje ir mokslo žinių sklaida ūkininkų ūkiuose. Čekijos gyvulininkystės instituto direktoriaus pavaduotojas mokslui dr. Ludekas Bartonas (Ludek Barton) kalbėjo apie mokslo ir verslo bendradarbiavimo svarbą Čekijoje. Bulgarijos žemės ūkio instituto mokslininkas Georgijus Kalaidžijevs (Georgi Kalaydzhev) apžvelgė šalies gyvulininkystės šakos vystymosi tendencijas bei aptarė svarbiausius mokslo ir verslo bendradarbiavimo projektus.

Apskritojo stalo diskusijoje dalyvavo ŽŪMMS pirmininko pavaduotojas akad. Henrikas Žilinskas,

LSMU Gyvulininkystės instituto direktorė Violeta Juškienė, kai kurių užsienio šalių atstovai. Verslo įmonės UAB „Biržų žemtiekimas“ direktorius Saulius Silickas taip pat pabrėžė mokslo ir verslo bendradarbiavimo svarbą. Jis paminėjo, kad naujų įrengimų ir technologijų bandymai ūkiuose dažniausiai būna inicijuoti mokslininkų, o tai skatina ir verslo įmones neatsilikti nuo gyvenimo bei aprūpinti ūkininkus pažangiausia įranga. Diskusijoje buvo aptarta skirtingų šalių patirtis mokslui bendradarbiaujant su verslu ir pažymėta žinių perdavimo ūkininkams svarba šiuolaikinėje visuomenėje.

Dr. Violeta Juškienė,

LSMU Gyvulininkystės instituto direktorė

Bioekonomikos plėtra

Rugsėjo 28 d. LMA Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus (ŽŪMMS) Agrarinės ekonomikos ir sociologijos sekcija kartu Aleksandro Stulginskio universitetu organizavo seminarą „Bioekonomikos plėtros galimybės ir iššūkiai Lietuvoje; biodujų sektorius“. Pranešimą „Biodujų sektoriaus plėtra Lietuvoje“ perskaitė ŽŪMMS Žemės ūkio ekonomikos sekcijos pirmininkė prof. Vlada Vitunskienė. Seminare pristatyti studijos „Biodujų gamybos ir panaudojimo galimybių, poreikių įvertinimo ir plėtros galimybės“

rezultatai. Pateikta kitų šalių biodujų ir biometano gamybos ir naudojimo patirtis išryškinant kainodaros, akcizo, skatinimo ir mokestinių priemonių taikymo bei teisinio reglamentavimo ypatumus. Taip pat aptartos biodujų gamybos iš žemės ūkio atliekų ir šalutinių produktų būklės, plėtros galimybės bei siūlymai dėl biodujų gamybos ir naudojimo plėtros Lietuvoje, pristatyta biojėgainių vystymo klasterio patirtis Lietuvoje.

LMA Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus inf.

LMA Vrublevskių bibliotekoje

LMA Vrublevskių bibliotekos (LMAVB) darbuotojai, būsimoji Lietuvos knygos muziejaus steigimo darbo grupės nariai, rugsėjo viduryje vyko į profesinę pažintinę penkių dienų kelionę po Vakarų Europos miestus. Kelionėje norėta aplankyti Vokietijos ir Belgijos miestus, nuo seno garsėjusius leidyba, prekyba, bibliotekomis ir universitetais, taip pat knygų muziejais, atskleidžiančiais, kaip galima įdomiai papasakoti savo šalies rašto ir spaudos istoriją. Leipcige, Vokietijos nacionalinėje bibliotekoje, aplankytas nuo 2013 m. veikiantis Vokiečių knygos ir rašto muziejus. Jis įsikūręs specialiai tam prie senųjų bibliotekos rūmų pastatytame naujame pastate. Jame

veikia viena nuolatinė ekspozicija ir kelios keičiamos parodos. Pagrindinė muziejaus ekspozicija – tartum Vokietijos nacionalinės bibliotekos vitrina, pateikianti 5000 metų raštijos istorijos apžvalgą. Į knygos kultūrą, jos istoriją kolegos vokiečiai pažvelgė itin originaliai. Apie tai kalba ir pats jos pavadinimas: „Ženkla–knygos–tinklai: nuo dantiraščio iki binario kodo“ – konceptas, jungiantis įvairiausias žmonijos sukurtas ir nuo seniausių laikų iki šių dienų vartojamas komunikacijos formas.

Briuselyje, Belgijos karališkojoje bibliotekoje, aplankyta dar viena panaši institucija, pavadinta „Librarium“ (viduramžių lot. k. „knygų dėžė, lentyna

LMA Vrublevskių bibliotekos darbuotojai lankėsi Planteno ir Moretų muziejuje. Dr. Sigito Narbuto nuotr.

ar rinkinys“). Tai Belgijos karališkojoje bibliotekoje nuo 2010 m. veikiantis universalus knygos ir rašto muziejus. Kaip Leipcige, taip ir Briuselyje, rašto, knygos, bibliotekų ir medijų istorija čia pasakojama atskiromis temomis, rodomi autentiški artefaktai, kuriais nuo seno garsėja karališkoji biblioteka, savo ištakomis siekianti net XV a. Kitame Belgijos mieste, Antverpene, susipažinta su garsios leidėjų dinastijos Planteno ir Moretų muziejumi, kuriame autentika puikiai dera su šiuolaikinėmis technologijomis: šalia originalių prietaisų demonstruojami gamybos procesus ženklinantys artefaktai, čia vykdomos įvairios ir turiningos edukacijos.

Šios profesinės pažintinės kelionės metu patirti įspūdžiai dar kartą patvirtino mintį, kad subrendo laikas ir Lietuvoje turėti savo Knygos ir raštijos raidos muziejų.

Kelionėje įvyko keli svarbūs susitikimai su ypatingais žmonėmis. Belgijoje, Šv. Kryžiaus Atradimo benediktinų vienuolyne, Bibliotekos darbuotojai susitiko su tėvu Antuanu (P. Antoine Lambrechts). Jis Lietuvai padovanojo rankraštinę knygą iš savo asmeninės kolekcijos. Tai XIX a. sentikių filiponų (sentikių bepapių, Vygo vienuolio Filipo pasekėjų, pagal savo ideologiją artimų sentikiams fedosėjiniukams), bažnytinų susirinkimų nutarimų bei poleminių raštų ir laiškų rinkinys. Rankraštinių kodeksą sudaro mažiausiai 34 kūriniai, keletas iš jų, išankstiniais duomenimis, kol kas akademiniam pasauliui nėra žinomi. Tai daugybę istorijų aprėpiantis raštijos paminklas, kilęs iš kraštų, kuriuose gyveno ir veikė sentikiai (vienas tokių kraštų – Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, svetingai glaudusi sentikius nuo XVII a.). Kitas susitikimas įvyko

Varšuvoje. Sulaukę malonaus pakvietimo, Bibliotekos darbuotojai apsilankė dviejų žinomų Abiejų Tautų Respublikos istoriją tiriančių mokslininkų namuose. Tie ypatingi žmonės – tai dr. Violeta Pavlikovska-Batervik (Wioletta Pawlikowska-Butterwick), Lenkijos mokslų akademijos Istorijos instituto darbuotoja, ir jos vyras, Europos koledžo (*College of Europe*) profesorius Ričardas Batervikas-Pavlikovskis (Richard Butterwick-Pawlikowski). Jie yra LMAVB skaitytojai, per metus bent kartą čia renkantys medžiagą savo moksliniams darbams. V. Pavlikovska-Batervik ne pirmą kartą Bibliotekai dovanoja įvairių Lenkijos mokslo institutų išleistų leidinių. Parvežtos jų dovanotos 68 Lenkijoje išleistos lituanistinės knygos: monografijos, periodiniai, informaciniai leidiniai ir šaltinių publikacijos.

• • •

Rugsėjo pabaigoje parengta paroda, skirta Vilniaus arkivyskupijos 630 metų sukakčiai. Parodos pavadinimą „Įvairenybės apie Vilniaus vyskupiją“ ir pačią jos struktūrą netiesiogiai įkvėpė pirmoji Katalikų bažnyčios Lietuvoje istorija – Vilniuje išspausdinta jėzuito, istoriko Alberto Kojalavičiaus-Vijūko knyga „Įvairenybės apie Bažnyčios būklę Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“ (*Miscellanea rerum ad statum ecclesiasticum in Magno Lituaniæ Ducatu pertinentium*, 1650). Bibliotekoje saugoma itin vertinga Vilniaus vyskupijos dokumentų kolekcija. Ypač išskirtini unikalūs rankraščiai. Parodoje eksponuojami Vyskupijos istorijai svarbūs rankraščiniai ir spausdinti dokumentai, atspindintys įvairius jos raidos etapus: augimą, klestėjimą ir priespaudą, bažnyčios

institucijų veiklą ir liaudies pamaldumo praktikas, šventes ir kasdienybę. Parodą simboliškai pradeda XVI a. II p. Vilniaus katedros kapitulos posėdžių protokolų knyga: Bibliotekoje saugomi posėdžių protokolai apima daugiau nei 400 metų (pirmoji išlikusi knyga – 1502 m.); jie atskleidžia įvairias katedros ir visos vyskupijos realijas. Puošnumu ir dydžiu išsiskiria Vilniaus katedros Saldžiausiojo Marijos Vardo arkibrolijos narių knyga, rašyta daugiau nei 260 metų (1670–1938). Pirmieji joje pasirašė Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Mykolas Kaributas Višnioveckis ir jo žmona Eleonora, aukšti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pareigūnai ir dvasininkai. Tik beprasidedančio Antrojo pasaulinio karo neramumai nutraukė šios brolijos veiklą. Giesmės palaimintojo Andriejaus Bobolos garbei (giedotos 1915 m. gegužės 30 d.), stebuklais garsėjančio Šv.

Mergelės Marijos paveikslo, buvusio Vilniaus Šv. Arkangelo Mykolo bernardinų bažnyčioje, karūnavimo iškilmės aprašymas ir stebuklų sąrašas liudija besikeičiantį liaudies pamaldumą. Šiais laikais nepalyginamai daugiau dėmesio sulaukia Gailestingąjo Jėzaus paveikslas, kurio istoriją primena Vilniaus metropolijos kurijai 1944 m. parašytas palaimintojo kun. Mykolo Sopočkos raštas.

Čia paminėtus ir daugybę kitų dokumentų buvo galima pamatyti parodoje, kurios rengėjos – Rankraščių skyriaus darbuotoja dr. Gita Drungilienė ir Retų spaudinių skyriaus bibliografe Agnė Zemkajutė – besidomintiems organizuoja ekskursijas, supažindinančias su eksponuojamais dokumentais.

Ligita Mikulėnienė, LMA Vrublevskių bibliotekos Komunikacijos skyriaus ryšių su žiniasklaida specialistė

LMA skyriaus „Mokslininkų rūmai“ renginiai

Maestro Giedriaus Kuprevičiaus (kairėje) pokalbis-koncertas „Kūrybos kulisai“

Rugsėjo mėnesį įvyko keletas tęstinio ciklo „Mokslo žinių dienos“ renginių. Rugsėjo 19 d. skyrius organizavo ekskursiją Vilniaus licėjaus mokiniams į UAB „Lietpak“ polimerinių medžiagų gamyklą, vieną didžiausių pakavimo medžiagų gamybos įmonių Baltijos šalyse. Direktorius dr. Pranas Kiznis skaitė paskaitą „Rinkis tiksluosius mokslus“. Mokiniai susipažino su gamybos diegiamomis pažangiausiomis technologijomis, gamybos procesais. Rugsėjo 28 d. Aleksandro Puškino vidurinėje mokykloje paskaitą

„Informacinės technologijos ir fizika“ skaitė Mykolo Romerio universiteto doc. Rimantas Bartulis.

Rugsėjo 26 d. į Mokslo akademiją publika rinkosi susitikti su Giedriumi Kuprevičiumi. Žmonės sudomino kompozitoriaus, muzikologo, eseisto Lietuvos mokslų akademijos tikrojo nario pokalbis-koncertas apie kūrybinio proceso ištakas, tėkmę ir pasekmes „Kūrybos kulisai“. Kompozitorius sumanymui įgyvendinti pasitelkė Kauno styginių kvartetą – Karoliną Beinartę Palekauskienę (1-as smuikas),

Aistę Mikutytę (2-as smuikas), Eglę Lapinskę (altas), Saulių Bartulį (violončelė). Akad. G. Kuprevičius atvėrė savo kūrybinės laboratorijos duris, papasakojo klausytojams, kaip gimsta kūrinys. Sekdami įdomų kompozitoriaus pasakojimą, žiūrovai galėjo stebėti, kaip skamba „Šnabždesiai ir šnarėjimai“, kurį atliko styginių kvartetas, o ekrane buvo galima matyti jo grafišką išraišką, užrašytą autoriaus. Ypač sujaudino kitas kompozitoriaus kūrinys „Aštuonios lietuvių liaudies dainos“, kurį atliekant buvo iliustruota nuotraukomis iš liaudies rinkinių „Mažoji liaudies skulptūra“. Kūrinyje persipina liaudies dainų melodija

ir moderni muzika. „Kūrybos angelai ir demonai teapsigyvena kiekviename iš mūsų“, – skelbė užrašas ekrane. Renginyje dalyvavęs Latvijos mokslų akademijos prezidentas, LMA užsienio narys prof. Ojars Sparytis (Ojārs Spārītis) skyrė daug komplimentų modernios muzikos kūrėjui akad. G. Kuprevičiui ir Kauno styginių kvartetui, puikiai atlikusiam sudėtingus kūrinius. Renginys buvo organizuotas kartu su Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriumi.

Aldona Daučiūnienė,
skyriaus „Mokslininkų rūmai“ vadovė

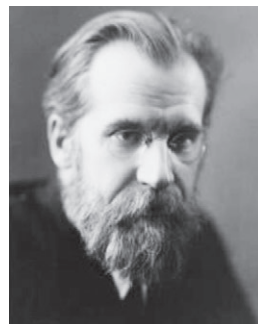
žymius mokslininkus prisimenant

Žmogus, pamilęs Vilnių

Šis žmogus – Vasario 16-osios Akto signataras, visuomenės ir kultūros veikėjas, antrasis LMA vadovas prof. Mykolas Biržiška (1882–1962), kurio gyvenimas ir darbai pašvęsti mokslui, Lietuvai ir ypač Vilniaus bylai. Reikšmingi šio didžio žmogaus veiklos faktai, pasaulėžiūros vingiai aprašyti daugelyje šaltinių, bene išsamiausias iš jų – Vilniaus universiteto profesorius Vyginio Broniaus Pšibilskio monografija „Mykolas Biržiška. Patrioto, mokslininko, kultūrininko gyvenimo ir veiklos pėdsakais“.

Tautiškumo klausimas Mykolui Biržiškai pirmą kartą iškilo įstojus mokyti į Šiaulių gimnaziją, kur buvo draudžiama viešai kalbėti lenkiškai ir lietuviškai. Biržiškų šeima bendravo lenkų kalba. Būdamas penkiolikos metų per visuotinę Rusijos gyventojų surašymą buvo užsirašęs lenku, motinos įtikintas, kad vietinė valdžia visus lietuvius laiko rusais. Būtent gimnazijos metais atėjo lemiamo apsisprendimo valanda, tuomet apsisprendė būti lietuviu ir pradėjo mokyti kalbėti lietuviškai.

1905 m. dalyvaudamas didžiajame Vilniaus Seime M. Biržiška pirmą kartą apsilankė mieste ir iškart jį pamilo. 1907 m., sukūręs šeimą, persikraustė į Vilnių. Čia dirbo pas vieną žymiausių Lietuvos advokatų Tada Vrublevskį, per kurį užmezgė ryšius su to meto Vilniaus intelektualais. M. Biržiška buvo Vilniaus vadavimo sąjungos vienas kūrėjų ir pirmininkas. 1917 m. kartu su kitais lietuvių inteligentais ėmėsi organizuoti Vilniaus konferenciją. Renkant Lietuvos

Tarybą M. Biržiška buvo žinomas socialdemokratų partijos veikėjas. Partija nelabai palankiai žiūrėjo į jo veiklą Lietuvos Taryboje ir siekį atkurti nepriklausomybę, todėl M. Biržiška nutarė pasisiskelbti „nepartiniu socialdemokratu“. Taryboje jis pasižymėjo kaip vienas ryškiausių antimonarchistų bei pasisakė už visavertę Lietuvos Nepriklausomybę. Po Nepriklausomybės atkūrimo, suformavus Lietuvos Vyriausybę, buvo paskirtas švietimo ministru, ėmėsi atkurti Vilniaus universitetą, telkė lietuvių inteligentiją, dirbo visuomeninį darbą bandydamas kurti konstruktyvius lietuvių ir lenkų tautų santykius. 1915 m. Vilniuje įsteigus pirmąją lietuvių gimnaziją, M. Biržiška tapo jos direktoriumi ir lietuvių kalbos mokytoju.

1919 m. pradžioje Vilnių užėmus iš pradžių bolševikams, vėliau lenkams ir Lietuvos Vyriausybei nutarus pasitraukti į Kauną, M. Biržiška trauktis atsisakė. Jis buvo paskirtas Lietuvos generaliniu įgaliotiniu Vilniuje. Iki 1922 m. M. Biržiška galima sakyti vadovavo Vilniaus lietuvių pilietinei, kultūrinei pasipriešinimo akcijai už Vilnių – Lietuvos sostinę. Puikiai mokėdamas lenkų kalbą ir pažindamas kultūrą, jis ėmėsi spaudos darbo, redagavo laikraščius. Leidinius

Vilniaus krašte leido ne tik lietuvių, bet ir lenkų kalba, supažindindamas vietinius lenkus su Lietuvos Vyriausybės siekiais, tačiau po poros metų buvo suimtas ir išvarytas į Kauną. Vėliau kartais trumpam grįždavo į Vilnių mokslo reikalais. Persikėlęs į Kauną, tapo naujai įkurto Lietuvos universiteto profesoriumi (nuo 1922 m.) ir rektoriumi (1926–1927 m.). Aktyvioje politikoje M. Biržiška beveik nedalyvavo – jis pasuko į mokslą. Iš viso M. Biržiškai 1903–1938 m. laikotarpiu priskiriama per 8 tūkst. rašinių: knygų, straipsnių, įrašų „Lietuviškojoje enciklopedijoje“, vadovėlių, atsiminimų ir t. t.

1931 m. M. Biržiška Vilniaus reikalu lankėsi Bostone, Pitsburge, kituose miestuose. Ten jį priėmė merai, politikos ir verslo atstovai, net ką tik kadenciją baigęs JAV prezidentas Kalvinas Kulidžas (Calvin Coolidge).

Lietuvai atgavus Vilnių, M. Biržiška nuo 1940 m. pradžios grįžo atkurti Vilniaus universiteto ir jam vadovauti. Čia iškart susidūrė su didžiulėmis problemomis. Jam teko laviruoti tarp daugelio lietuvių norų lituanizuoti tik ką atgautą universitetą ir sugyvenimo su lenkais, sudariusiais studentų daugumą. Užklupus sovietinei okupacijai, M. Biržiška tikėjosi išsaugoti universitetą. Netrukus jį pribloškė, ką daro okupacinė valdžia. Profesorius kreipėsi į tuometinį švietimo ministrą ir prašė atleidžiamas iš pareigų, bet atleistas nebuvo. M. Biržiškai išlikti rektoriaus poste pirmosios sovietinės okupacijos metais padėjo tai, kad jis buvo kairiųjų pažiūrų. Nepriklausomybės metais M. Biržiška priklausė draugijai SSRS tautų kultūrai pažinti, 1935 m. lankėsi Maskvoje.

Nacių okupacijos metais profesorius teko rūpintis ir Mokslų akademijos (MA) reikalais. 1941 m., vokiečių armijai užėmus Lietuvą, MA nebuvo uždaryta. Jos vadovai ir darbuotojai, patikėję galimybe dirbti okupuotame krašte, kreipėsi į laikinąją vyriausybę su prašymu išsaugoti MA ir leisti jai veikti. Sutikimas buvo gautas su įvairiomis išlygomis, kurios lėmė MA statuto pertvarkymą, žydų tautybės asmenų atleidimą, vadovybės pakeitimą. Naujajame statute MA vadovai buvo pavadinti pirmininkais. Pirmuoju tapo Mykolas Biržiška. Pradžioje jam Vilniaus miesto ir srities komiteto įsakymu buvo pavesta laikinai eiti MA vadovo pareigas, o patvirtinus naująjį statutą, 1941 m. lapkritį visuotiniame MA susirinkime jis buvo išrinktas pirmininku. Šias pareigas ėjo iki 1941 m. gruodžio mėn. kai turėjo pasirinkti, ar likti VU rektoriumi, ar MA pirmininku. Pagal tuo metu galiojusią

tvarką vienas asmuo negalėjo dirbti dviejose vietose. Jis pasirinko Vilniaus universitetą. MA pirmininku tapo Vladas Jurgutis, bet šiam susirgus, M. Biržiška ėjo pirmininko pareigas iki 1942 m. vasaros.

Prasidėjus vokiečių okupacijai, M. Biržiška iš pradžių sveikino permainas, tikėdamas, kad vokiečiai suteiks Lietuvai daugiau laisvių. Ir vėliau jis stengėsi laviruoti, galvodamas, kad svarbiausias lietuvių priešas vis dėlto yra SSRS, kad nepriklausomybę atkurti pavyks palaipsniui, panašiai kaip 1918 m., kad Vokietija pralaimės karą ir ateis Vakarai, o kol kas svarbiausia – išsilaikyti. 1943 m., kai vokiečiai grasino Lietuvai represijomis, pasisakė už derybas su jais ir pasirašė atsisaukimą į visuomenę, tikėdamasis iš vokiečių gauti nuolaidų. Lietuvių bendruomenei susirinkus į konferenciją ir svarstant, ar reikalauti nepriklausomybės, ar ne, siūlė aiškiai nepasisakyti prieš vokiečių valdžią, kad tauta nepatirtų represijų. Vėliau, emigracijoje, jis dėl tokių sprendimų ir nuolaidžiavimų vokiečiams kai kurių tautiečių buvo smerkiamas.

Galiausiai, aplinkybių verčiamas, profesorius M. Biržiška 1944 m. pasitraukė iš Lietuvos. Savo didžiausią turtą, daug metų kaupą ir pavyzdinai tvarkytą biblioteką (10 tūkst. tomų), visą surinktą archyvinę medžiagą profesorius paliko Lietuvoje. Pasak M. Biržiškos biografo V. Pšibilskio, ši vertinga biblioteka ir asmeninis archyvas profesoriaus buvusio mokinio Kosto Korsako rūpesčiu pateko į centrinę Mokslų akademijos biblioteką ir į Lietuvių literatūros ir kalbos instituto, kuriam nuo 1946 m. jis vadovavo, biblioteką. Gyvenimo saulėlydį M. Biržiška praleido Los Andžele, kur emigrantų iš Lietuvos buvo nedaug. Bet ir būdamas emigracijoje rašė apie Vilnių ir manė, kad jo odisėja turėtų baigtis grįžimu namo. Mirė M. Biržiška 1962 m. nuo širdies smūgio.

Profesorius M. Biržiška buvo labai žymi lietuvių išeivijos figūra. Jo mirtis susilaukė visų pagrindinių Amerikos laikraščių dėmesio. Savo testamente jis išreiškė norą būti palaidotas Vilniuje, Rasų kapinėse. Paskutinė profesoriaus valia buvo išpildyta: „su Vaciumi ir Viku“, kaip jis pats vadino brolius, artimi išliko iki gyvenimo galo ir Rasose liepos 11 dieną perlaidoti kartu.

Valerija Paškauskienė,

LMA Organizacinio sk. vyr. specialistė

Parengta remiantis V. B. Pšibilskio monografija

„Mykolas Biržiška. Patrioto, mokslininko, kultūrininko gyvenimo ir veiklos pėdsakai“

sveikiname

Liepos 24 d. Vytautui
Ostaševičiui – 70

Liepos 26 d. Dmitrijui
Pavlovui – 80

Rugpjūčio 2 d. Sauliui
Klimašauskui – 60

Rugpjūčio 3 d. Kęstučiui
Strupui – 60

Rugpjūčio 20 d. Pranui
Kūriui – 80

Rugpjūčio 23 d. Rimantui
Jankauskui – 60

Rugsėjo 29 d. Donatui
Sargailiui – 75

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas
sveikina Akademikus, linki neblėstančios
energijos, visokeriopos sėkmės, puikios
nuotaikos, kūrybinių minčių gausos
ir daug gražių saulėtų dienų.

atminimui

Akademikas Vitalijus Janickis

1948-04-21–2018-09-09

Eidamas septyniasdešimt pirmuosius metus, mirė LMA tikrasis narys, ilgametis Kauno technologijos universiteto Cheminės technologijos fakulteto profesorius Vitalijus Janickis.

Vitalijus Janickis gimė 1948 metais Kaune. Baigęs Kauno Jono Jablonskio vidurinę mokyklą, 1965 m. įstojo į Kauno politechnikos instituto Cheminės technologijos fakultetą, kurį su pagyrimu baigė 1970 m. ir įgijo neorganinių medžiagų inžinieriaus chemiko technologo specialybę. 1972 m. apgynė chemijos mokslų daktaro disertaciją, 1982 m. jam suteiktas docento vardas. 1983 m. apgynė chemijos habilituoto mokslų daktaro disertaciją, 1987 m. jam suteiktas profesoriaus vardas. Neorganinės chemijos katedroje dirbo iki 2014 metų. 1994 m. buvo išrinktas Lietuvos MA nariu ekspertu, 2003 m. – nariu korespondentu, o 2011 m. tapo tikruoju nariu.

Aktyviai dirbo mokslinį darbą sieros, seleno, telūro ir fosforo junginių chemijos srityje. 1977 m. atrado naują seleno atmainą – gama monoklininį seleną. Dirbo mokslinį darbą Norvegijos, Vokietijos, Švedijos ir Čekijos universitetuose, dalyvavo tarptautinėse

ir Lietuvos mokslinėse konferencijose, jam vadovaujant apginta 13 chemijos mokslo daktaro disertacijų. V. Janickis su bendraautoriais paskelbė per 400 mokslinių straipsnių, 6 mokslo monografijas, patentavo 12 išradimų. 2003 m. už darbą „Nauji neorganiniai junginiai ir kompozicinės medžiagos: susidarymo, struktūriniai ir taikomųjų savybių tyrimai 1988–2003 m.“ Lietuvos mokslų akademija suteikė Juozo Matulio premijos laureato vardą. 2004 m. už darbų ciklą „Nauji neorganiniai junginiai ir kompozicinės medžiagos: susidarymo, sandaros, cheminių, fizikinių ir taikomųjų savybių tyrimai 1973–2003 m.“ paskirta Lietuvos mokslo premija. Profesorius dėstė neorganinės chemijos kursus bakalauro studijų studentams, magistrantams ir doktorantams, vadovavo studentų baigiamiesiems moksliniams darbams. Su bendraautoriais išleido per 20 vadovėlių ir mokyimo metodinių priemonių.

Visų pažinojusių atmintyje ir širdyse Jis išliks kaip darbštus ir talentingas kolega.

**Lietuvos mokslų akademijos
bendruomenė**

Akademikas Povilas Zakarevičius

1945-06-14–2018-09-12

Povilas Zakarevičius gimė 1945 m. birželio 14 d. Gudžiunuose, Kėdainių r. 1963 m. baigė Gudžiunų vidurinę mokyklą, 1969 m. – Kauno politechnikos institutą, įgydamas inžinieriaus ekonomisto kvalifikaciją. 1971–1974 m. studijavo Maskvos valdymo instituto aspirantūroje. 1975 m. apgynė ekonomikos mokslų daktaro disertaciją, 1975–1983 m. – SSRS radijo pramonės ministerijos Lietuvos teritorinės valdymo problemų laboratorijos vadovas. 1983–1986 m. – Liaudies ūkio specialistų tobulinimosi instituto Kauno filialo Gamybos organizavimo katedros vedėjas, 1986–1989 m. – instituto direktoriaus pavaduotojas. 1986 m. apgynė ekonomikos mokslų habilituoto daktaro disertaciją, 1988 m. suteiktas profesoriaus vardas.

Akad. P. Zakarevičius beveik 30 metų paskyrė Vytauto Didžiojo universitetui (VDU). 1988–1989 m. buvo VDU Atkūrimo iniciatyvinės grupės, Atkūrimo

tarybos, Atkuriamojo senato ir vėlesnių senatų narys, pagrindinis Ekonomikos ir vadybos fakulteto kūrėjas, pirmasis jo dekanas. 1993–2006 m. – VDU prorektorius, 2006–2015 m. – VDU Verslo konsultavimo ir podiplominių studijų centro vadovas.

Akademikas vienas ar kartu su bendraautoriais išleido 10 monografijų, paskelbė per 80 straipsnių lietuvių, anglų, rusų, lenkų, čekų kalbomis. Įsteigė pirmąjį Lietuvoje vadybos mokslų žurnalą „Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai“, buvo jo redakcinės kolegijos pirmininkas, kitų mokslo žurnalų redakcinių kolegijų narys. Jo mokslinių tyrimų sritys: vadybos vystymosi tendencijos ekonomikos globalizacijos sąlygomis, organizacinių struktūrų tobulinimas, pokyčių valdymas. 1996–2011 m. P. Zakarevičius buvo Lietuvos mokslų akademijos nariu ekspertu, 2011 m. tapo tikruoju nariu.

Jam vadovaujant disertacijas apgynė 15 doktorantų. P. Zakarevičius buvo įvairių komisijų ir darbo grupių narys, Studijų kokybės vertinimo centro ekspertas, Ūkio ministerijos visuomeninis patarėjas, Lietuvos ekonominės plėtros agentūros ekspertas, Lietuvos pramoninkų konfederacijos ekspertas, taip pat Europos vadybos asociacijos Generalinės asamblėjos narys, Baltijos vadybos fondo steigėjų tarybos pirmininkas ir kt. Akad. P. Zakarevičiui 2004 m. įteiktas VDU atkūrimo garbės aukso ženklas; 2008 m. skirta Lietuvos pramoninkų konfederacijos V. A. Graičiūno nominacija, 2015 m. suteiktas VDU Garbės profesoriaus vardas.

Šviesus Akademiko Povilo Zakarevičiaus atminimas ilgam išliks Jį pažinojusių širdyse.

Lietuvos mokslų akademijos bendruomenė

Leidinio redakcinė taryba: J. Banys (pirmininkas), A. Bernotas, Z. Dabkevičius, D. Kaunas, V. Kučinskas, R. Maskoliūnas, V. Nekrošius, R. Šiaučiūnas, L. Valkūnas, G. Žintelis

Leidinį rengė: S. Aukštinaitenė, A. Bagdonavičienė, M. Datkūnaitė, A. Daučiūnienė, G. Griežienė, B. Jaskelevičius, L. Milošienė, E. Narušytė, J. Olechnovičienė, V. Paškauskienė

Kalbos redaktorė A. Bagdonavičienė, nuotraukos V. Valuckienės, apipavidalino M. Datkūnaitė

© Lietuvos mokslų akademija
<http://lma.lt/>

Spausdino UAB „BMK leidykla“
<http://bmkleidykla.lt/>
Tiražas 150 egz., nemokamai

ISSN 2029-5707

